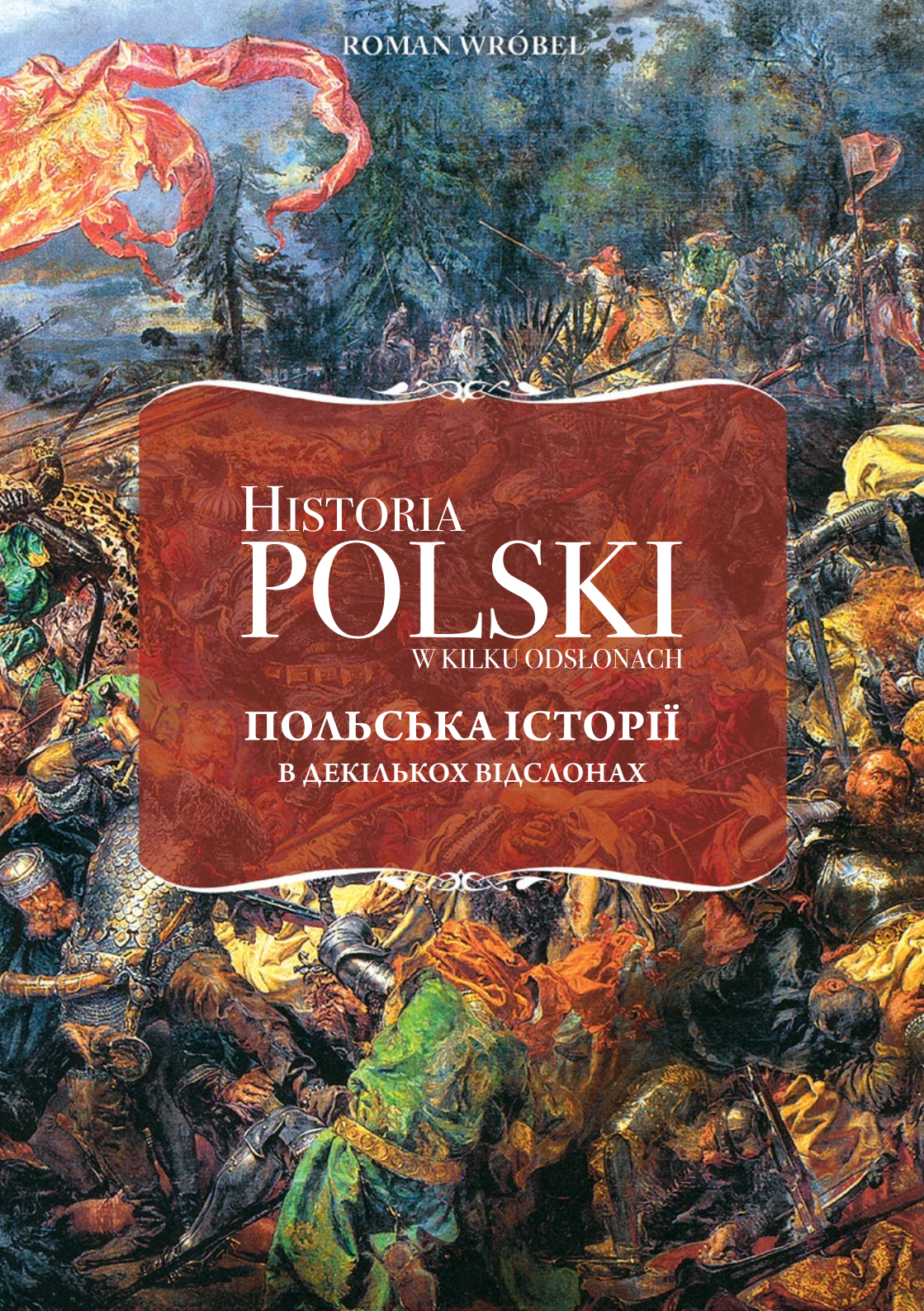

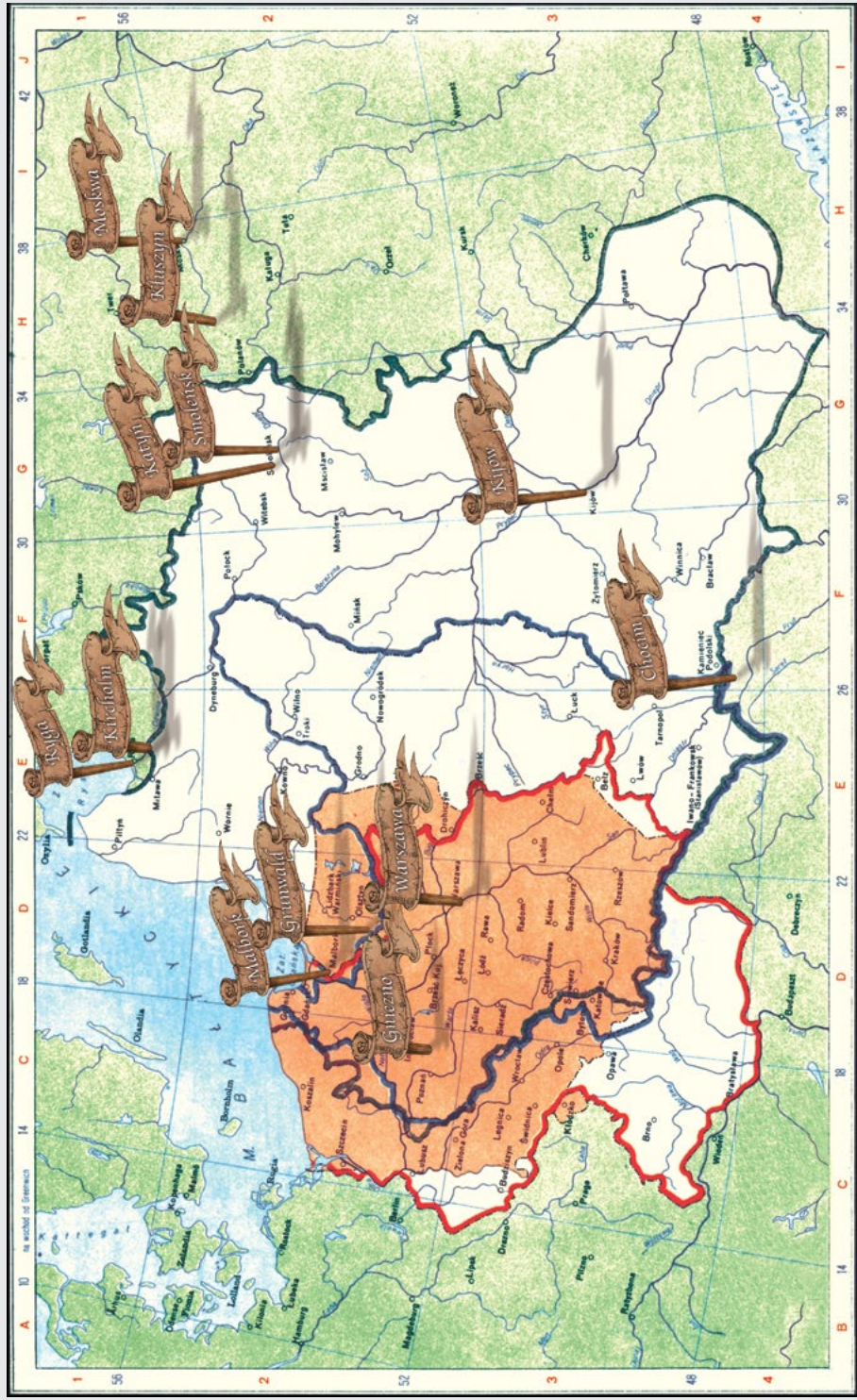

ROMAN WRÓBEL

HISTORIA POLSKI

W KILKU ODSŁONACH

ПОЛЬСЬКА ІСТОРІЇ
В ДЕКІЛЬКОХ ВІДСЛОНАХ

Zmiany terytorialne państwa polskiego

HISTORIA
POLSKI
W KILKU ODSŁONACH

ПОЛЬСЬКА ІСТОРІЇ
В ДЕКІЛЬКОХ ВІДСЛОНАХ

ROMAN WRÓBEL

Roman Wróbel

Historyk, dziennikarz, był nauczycielem historii w Szkole Polskiej im. Ity Kozakiewicz w Rydze i wykładowcą historii kultury polskiej w Łotewskiej Akademii Kultury, wydawca pasma - „Historia i film” w TVP Historia. Opublikował: „Depolonizacja Wileńszczyzny” oraz „Moją Ojczyzną jest Polska Podziemna” (współautor).

© Roman Wróbel - „Historia Polski w kilku odsłonach”,
Warszawa 2013 (wydanie II)

Wydano w ramach projektu „Czas na Polskę”.

Projekt graficzny i layout: Ernest Ziemianowicz

Magdalena Jarochońska

Projekt jest współfinansowany ze środków finansowych otrzymanych od Ministerstwa Spraw Zagranicznych w ramach konkursu na realizację zadania „Współpraca z Polonią i Polakami za granicą.”

Rzeczpospolita Polska
Ministerstwo
Spraw Zagranicznych

Wydawca:

STOWARZYSZENIE
„WSPÓLNOTA POLSKA”

ISBN 978-83-935454-5-2

SPIS TREŚCI

ЗМІСТ

Początki	6
Polska Piastów	7
Polska Jagiellonów	11
Rzeczpospolita Obojga Narodów	13
Koniec Pierwszej Rzeczypospolitej	16
Polska w niewoli	18
Ku niepodległości	22
Najjaśniejsza Rzeczpospolita	23
II wojna światowa	26
Polska pod dominacją sowiecką	28
Rzeczpospolita Polska	32

Початки	6
Польща П'ястів	7
Польща Ягелонів	11
Річ Посполита Обох Народів	13
Падіння І Речі Посполитої	16
Польща в неволі	18
До незалежності	22
Найясніша Річ Посполита	23
Друга світова війна	26
Польща під радянською домінацією	28
Республіка Польща	32

POCZĄTKI

ПОЧАТКИ

Tereny, na których rozgrywały się dzieje naszego narodu, obejmowały mniej więcej obszary należące dziś do państwa polskiego. Od północy ograniczone Morzem Bałtyckim, od południa górami, Sudetami i Karpatami, na zachodzie sięgające po rzekę Odrę, na wschodzie po rzekę Bug. Na północy i południu dawne obszary Polski były wyznaczone naturalnymi granicami – morzem i górami, na wschodzie i zachodzie płynące rzeki stanowiły dużo słabszą zaporę, granice te były i są otwarte. W wyniku tego dochodziło do stopniowego przesuwania się granic naszej ojczyzny na wschodzie i utraty terenów na zachodzie.

Według świadectw archeologicznych, pierwsi ludzie pojawili się na tych ziemiach, jeszcze gdy były one pokryte lodem, około 200 tys. lat temu. Prawdopodobnie gdzieś ok. XIV w. przed Chrystusem, na terenach położonych między Bałtykiem, rzeką San i środkowym Dnieprem wyodrębnili się z grupy narodów indoeuropejskich Prasłowianie. Już w IV w. n. e. ziemie późniejszej Polski były zasiedlone wyłącznie przez Słowian, jednak geneza państwa polskiego przypada na czasy późniejsze. Na terenach tych w IX w. utworzyły się dwa ośrodki państwowotwórcze: państwo Wiślan i państwo Polan. Państwo Wiślan zostało opanowane przez sąsiadów z południa – władców wielkomorawskich.

Землі, на яких точились історичні події нашого народу, охоплюють менш - більш територію, що належить сьогодні польській державі. На півночі обмежені Балтійським морем, на півдні - горами Судетами та Карпатами, на заході - сягають до річки Одра, на сході - до річки Буг. Перша польська династія виводиться від напівлегендарного Пяста, якій в XVII ст. історики надали назву Династія Пястів. Першими відомими нам правителями були Семовіт, Лестко, Семомисла та Мешко. Про правління Мешка I нам відомо найбільше. Його діяльність спрямована була на забезпечення території держави та розширення її кордонів.

POLSKA PIASTÓW

ПОЛЬЩА ПЯСТІВ

Nieco później powstało państwo Polan. Pierwszymi władcami jakich znamy byli Siemowit, Lestko, Siemomysł i Mieszko. Dynastia ta wywodziła się od półmitycznego Piasta, i w XVII w. historycy nadali jej nazwę Dynastii Piastów. Władcy Ci podporządkowali sobie okoliczne plemiona. Centrum tego państwa było Gniezno. Państwo to połączyło istniejące na jego terenie grody w silną organizację. Pod koniec X w. obejmowało ono ok. 250 tys. km² i mogło liczyć około 1 miliona mieszkańców. Panowanie nad tak wielkim, jak na warunki europejskie, państwem wymagało utrzymania drużyny wojskowej w sile kilku tysięcy rycerzy. Pierwszym władcą Polan, o którym coś wiemy na podstawie źródeł historycznych, był Mieszko I. Najważniejszym jego posunięciem było przyjęcie wraz z poddanymi religii chrześcijańskiej, gdyż do tego czasu wiara naszych przodków związana była z kultem przyrody. Ze względów politycznych Mieszko przyjął nową religię nie z rąk zachodnich sąsiadów Niemców, ale za pośrednictwem południowego sąsiada – Czechów. Decydując się na ten krok Mieszko zapewne nie zdawał sobie sprawy, że jego decyzja będzie miała ogromny wpływ na los przyszłych pokoleń narodu polskiego. Przyjmując chrześcijaństwo Polska włączyła się w krąg kultury zachodniej.

Mieszka najprawdopodobniej w roku 966 ochrzcił przybyły z Dubrawą mnich Jordan. Przyjęcie chrześcijaństwa przez księcia Polan i jego otoczenie nie było równoznaczne z przyjęciem chrześcijaństwa przez cały naród. Najpierw z rozkazu księcia ograniczono się do likwidacji głównych ośrodków pogańskiego kultu. Następnie w większych skupiskach ludności, zaznajamiano ją z głównymi prawdami wiary chrześcijańskiej, po czym następował masowy chrzest. Sam proces chrystianizacji społeczeństwa polskiego trwał kilka wieków. Od chrztu Mieszka I przyjęło się uznawać istnienie Polski jako chrześcijańskiego państwa na wzór innych państw europejskich.

Poza chrztem Polski działalność Mieszka I skupiała się na zabezpieczeniu terytoriów Państwa i rozszerzeniu jego granic.

Oднак найбільш важливим кроком Мешка I стало прийняття разом із підданими християнської віри, в наслідок чого Польща була включена до кола західної культури. Після смерті Мешка I владу обійняв найстарший син Болеслав, названий пізніше Хоробрим. Ведучи велику кількість воєн, Болеслав розширив свою власність територіями, що лежали між Польщею та Німеччиною, тимчасово панував у Чехії, опанував Червенські гради, здобув Київ та посадив на київському троні чоловіка однієї із своїх дочок. Згідно легенди, Болеслав здобуваючи Київ вдарив мечем в Золоті Ворота, вищербляючи його на камінній стіні. Цей меч, названий потім Щербцем, мав служити надалі як коронаційний меч. Наприкінці свого правління у 1025 році Болеслав був коронований. Болеслав Хоробрий виконав свою історичну місію, стаючи для наступних поколінь символом потужного, заможного правителя, якого меч вищербив мурі Києва, а залізні стовпці значили межі держави далеко на заході. Для людей, що жили сто років пізніше, став він свого

Rozszerzając tereny swego państwa Mieszko zajął Pomorze Zachodnie, odebrał Czechom Śląsk, a prawdopodobnie i Ziemię Krakowską.

Mieszko zmarł w 992 roku, a po jego śmierci rządy objął najstarszy syn Bolesław, zwany później Chrobrym. Pierwsze lata rządów Bolesława Chrobrego upłynęły pod znakiem umacniania państwa. Ważnym momentem było pojawienie się w naszym kraju biskupa praskiego, Wojciecha. Przybył on do Polski w celu podjęcia pracy misyjnej wśród pogan i został przez księcia polskiego skierowany do Prus. Wojciech ochrzcił pewną liczbę mieszkańców Gdańska, po czym udał się do Prus, gdzie 23 kwietnia 997 roku poniósł śmierć męczeńską. Chrobry wykupił jego ciało z rąk Prusów i umieścił je w kościele gnieźnieńskim.

Śmierć znanego we Włoszech biskupa odbiła się echem w całej Europie, toteż Wojciech został natychmiast kanonizowany. W marcu 1000 r. do Gniezna przybył cesarz Otton III. W czasie pobytu w Gnieźnie cesarz Otton III uznał w Bolesławie głównego sojusznika w dziele jednoczenia Europy i zgodził się na powołanie przy grobie św. Wojciecha polskiej, niezależnej prowincji kościelnej.

Podniesienie Gniezna do rangi arcybiskupstwa, umieszczenie tu relikwii św. Wojciecha, uroczyste przyjęcie oraz pobyt w stolicy cesarza, wszystko to sprawiło, że w innych krajach Europy zaczęto zwracać uwagę na państwo, które nazwano Polonia – Polska. Nastąpiła popularyzacja Polski w świecie chrześcijańskim.

Po przedwczesnej śmierci Ottona III, umiejętnie prowadzone przez Bolesława wojny, przyniosły Polsce nie tylko nowe zdobycze terytorialne, ale stworzyły pozycję państwa silnego i groźnego dla ewentualnych przeciwników, nawet dla nowego cesarza. Bolesław, tocząc liczne wojny z Niemcami, rozszerzył swe posiadłości o tereny leżące pomiędzy Polską a Niemcami, przejściowo władał Czechami, zajął Grody Czerwieńskie, zdobył Kijów i osadził na tronie kijowskim męża jednej ze swoich córek. Legenda głosi, że zdobywając Kijów uderzył mieczem w tzw. Złotą Bramę, wyszczerbiając go na kamiennym murze. Miecz ten, zwany potem Szczerbce, miał odtąd służyć jako miecz koronacyjny.

Pod koniec swego panowania Bolesław wszczął w Rzymie starania o koronację na króla. Zgodę taką uzyskał od papieża Jana XIX, a uroczysta koronacja odbyła się w roku 1025.

Bolesław Chrobry spełnił swą misję dziejową, stając się dla późniejszych pokoleń symbolem potężnego, zamożnego władcy, którego miecz szczerbił mury Kijowa, a słupy żelazne znaczyły granice państwa daleko na zachodzie. Dla ludzi żyjących sto lat później stał się swego rodzaju wzorem do naśladowania, symbolem szczególnie żywym w okresach, kiedy państwu polskiemu zagrażało rozbicie czy upadek.

Kiedy tron obejmował Mieszko II, syn Bolesława I Chrobrego, Polska była już państwem rozległym, o sprawnym aparacie administracyjnym. Niestety, wojny domowe, które raz po raz wstrząsały krajem, znacznie osłabiły znaczenie Polski. W konflikty między Piastami wchodziły się państwa ościennie, co doprowadziło nie tylko do utraty korony, ale także części terytoriów, ponownej podległości wobec cesarstwa niemieckiego i rozprzężenia wewnętrznego. Polska bezpowrotnie utraciła Łużyce, Miłsko, Morawy, a Grody Czerwieńskie zajęli wówczas Rusini. Czesi złupili Gniezno w 1038 roku i przyłączyli do swego państwa Śląsk. Także Mazowsze podjęło próbę uniezależnienia się. W konsekwencji nastąpił upadek chrześcijaństwa.

Dopiero pod rządami Kazimierza - syna Mieszka II, Polska wróciła do równowagi. Książę, zwany przez potomnych Odnowicielem, dzięki pomocy cesarza Konrada i umiejętnie zawierany sojuszom (głównie z Rusią Kijowską) przywrócił jedność administracyjną kraju, odzyskał Śląsk, Mazowsze i Pomorze. Wzrosło też znaczenie Polski na arenie międzynarodowej. Politykę ojca kontynuował Bolesław II Śmiały. Władca ten, dzięki zaangażowaniu się po stronie papieża w konflikcie o inwestyturę oraz wyjątkowym talentem militarnym odbudował prowincję kościelną, liczącą 5 biskupstw, a także odzyskał w 1076 r. koronę królewską. Decydował również o obsadzeniu tronów Rusi, Węgier i skutecznie powstrzymywał ekspansję cesarstwa niemieckiego na wschód. Przez 20 lat Bolesław Śmiały z powodzeniem rządził Polską.

Jednak Bolesław II w 1079 r. stracił tron na skutek buntu opozycji wewnętrznej. Nie bez znaczenia był tu także konflikt króla z biskupem krakowskim Stanisławem, który groził królowi klątwą za okrutne postępowanie wobec poddanych. Ostre słowa biskupa zostały uznane za zdradę. W akcie zemsty został on skazany przez króla na śmierć przez poćwiartowanie. W wyniku tych wydarzeń Bolesław II stracił poparcie Kościoła katolickiego. Sprawa św. Stanisława stanowi jeden z najciemniejszych epizodów historii Polski.

Sprawa św. Stanisława stanowi jeden z najciemniejszych epizodów historii Polski. Rządy po Bolesławie Śmiałym objął jego młodszy brat Władysław Herman. Gdy zmarł on w roku 1102, kraj podzielono na dwie części, które we władanie wzięli jego synowie Zbigniew i Bolesław zwany Krzywoustym. Po wielu konfliktach między braćmi, ostatecznie to Bolesławowi udało się objąć rządy nad całym krajem. Okres panowania Bolesława Krzywoustego nie powstrzymał upadku Polski. Władca ten, słynący z talentów militarnych przed śmiercią w 1138 r. postanowił podzielić kraj między synów, którzy otrzymali swoje dzielnice dziedzicznie. Okres rozbicia dzielnicowego trwał przez ponad 150 lat - znaczenie polityczne Polski osłabło, a silną pozycję w Europie odzyskała dopiero w I połowie wieku XIV. W tym jednak okresie dokonały się korzystne zmiany w dziedzinie stosunków społecznych

rodu wzірцем до наслідування, символом особливо актуальним в період, коли польській державі загрожували поділи та падіння. Коли престол обійняв Мешко II - син Болеслава I Хороброго, громадянські війни, що вибухали що раз у державі, значно послабили значення Польщі. Лише за панування сина Мешка II - Казимира, Польща повернулась до рівноваги. Політику батька продовжував Болеслав II Сміливий. Цей правитель вирішував хто засідатиме на тронах Русі, Угорщини та ефективно підтримував експансію Німецького цїсарства на схід. Наступний правитель - Болеслав Кривоустий вирішив поділити країну поміж синів, котрі отримали свої князівства у спадку. Період роздробленості польської держави тривав більш ніж 150 років - політичне значення Польщі ослабло, а сильну позицію в Європі польська держава здобула лише в першій половині XIV століття. В об'єднанні держави важливу роль відіграла католицька церква. Лише князю Владиславу Локеткові вдалось об'єднати більшість польських земель, а в 1318 році у Кракові відбулась його коронація на короля Польщі, при чому місто отримало значення столиці держави. За часів панування останніх П'ястів: королів Владислава Локетка та Казимира Великого, значна частина польських земель

i gospodarczych. Tworzyły się pierwsze polskie miasta i powstawało wiele wsi. Stosowanie pieniądza przy wymianie handlowej stawało się powszechne. Powstały dziesiątki klasztorów zakładanych zwłaszcza przez cystersów i benedyktynów, a chrystianizacja społeczności polskiej dokonywała się systematycznie.

Pod koniec XIII w. odżyła myśl odzyskania korony dla najsilniejszego z książąt dzielnicowych i ponownego zjednoczenia ziem polskich. Plan ten zyskiwał poważne poparcie społeczne. W dziele zjednoczenia znaczną rolę odegrał Kościół katolicki. To on właśnie obawiał się utraty niezależności prowincji polskiej na rzecz Niemiec i stawał się głównym orędownikiem jedności państwa. Jednak realizacja misji jednoczenia państwa nie była łatwa. Dopiero księciu Władysławowi Łokietkowi, udało się zjednoczyć większość ziem polskich i w 1318 r. w Krakowie, koronował się na króla Polski, który tym samym wyraźnie uzyskał charakter stolicy państwa. W przekazach do dziś Władysław Łokietek zajmuje szczególne miejsce, jako ten dobry książę, który potrafił odbudować Państwo Polskie.

Za panowania ostatnich Piastów: królów Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego większość ziem polskich została na nowo zjednoczona. Polska stała się państwem silnym, sprawnie zarządzanym, uczestniczącym aktywnie w życiu politycznym, gospodarczym i kulturalnym Europy. W tym właśnie okresie, w 1364 r. powstał w Krakowie uniwersytet (drugi po praskim w Europie Wschodniej), zaś sama stolica Polski ogrywała rolę jednego z centrów dyplomatycznych. W 1364 r. odbył się w niej zjazd monarchów, na który przybyli cesarz Karol IV, król węgierski Ludwik, król duński Waldemar IV, szereg książąt śląskich i inni. Głównym problemem współczesnego państwa były nieustanne konflikty z Czechami o Śląsk i z Zakonem Krzyżackim, który osadzony przez księcia Konrada Mazowieckiego w 1226 r. na Ziemi Chełmińskiej, zdołał podbić Prusy, a następnie utworzyć silne państwo stale zagrażające polskim granicom.

Pokojowa polityka Kazimierza Wielkiego zapewniła narodowi prawie nienaruszony przez trzydzieści kilka lat pokój. Ważniejszym jednak dziełem było przeprowadzenie przez króla unifikacji rozbitego tak niedawno na drobne księstwa państwa. Pierwszym osiągnięciem w tej dziedzinie było stworzenie urzędów centralnych, które w głównym zrębie dotrwały do ostatnich lat niepodległości państwa polskiego. Opierając się na prawie zwyczajowym wprowadzono nowe postanowienia prawne. Król uporządkował także sprawy monetarne oraz podjął prace fortyfikacyjne, wnosząc na granicach ponad 50 zamków i umacniając wiele miast.

Pod koniec panowania Kazimierza Wielkiego Polska to państwo duże, liczące 270 000 km², czyli dwa razy większe od obszaru państwa, które obejmował po swoim ojcu.

знову була об'єднана. Польща стала сильною, ефективно керованою державою, стала активним учасником політичного, економічного та культурного життя Європи. Саме у цей період в 1364 році засновано університет у Кракові (другий після Празького у Східній Європі), а столиця Польщі відігравала роль одного з дипломатичних центрів.

POLSKA JAGIELLONÓW ПОЛЬЩА ЯГЕЛОНІВ

Wraz z zejściem w 1370 r. ze sceny historycznej Kazimierza Wielkiego wygasła główna linia Piastów, tron polski objęli sprzymierzeni i skoligaceni z Piastami Andegawenowie Węgierscy – król Ludwik Węgierski i jego córka Jadwiga. Zagrożenie ze strony Zakonu Krzyżackiego skłoniło wtedy Polskę do zawarcia sojuszu z Litwą. Uwieńczeniem rokowań był ślub małoletniej Jadwigi, koronowanej na króla Polski z Wielkim Księciem Litewskim Jagiełłą oraz unia obu państw w Krewie w 1385 r.

Dynastia Jagiellonów władała państwem polsko-litewskim przez następne dwieście lat, tworząc w pewnym momencie (II połowa XV w.) jedno z największych imperiów europejskich – Jagiellonowie rządili w Polsce, na Litwie, w Czechach i na Węgrzech. Panowanie Władysława Jagiełły powszechnie kojarzy się z wielkim sukcesem militarnym – rozgromieniem wojsk Zakonu Krzyżackiego pod Grunwaldem w 1410 r. Niestety, zwycięstwo to nie zostało wykorzystane – Krzyżacy zdołali obronić Malbork i mimo kolejnych porażek w polu, potęga Zakonu nie została złamana. Kilkadziesiąt lat później doszło do kolejnego starcia, wybuchła wojna trzynastoletnia. Wtedy to udało się odzyskać Pomorze Gdańskie i zlikwidować zagrożenie, jakie dla państwa polskiego stanowił Zakon Krzyżacki. Z czasem państwo zakonne uległo sekularyzacji i stało się lennem polskim. Pojawiło się jednak kolejne niebezpieczeństwo. Na wschodzie wyrosła potęga, która przez następne 500 lat miała być nierozzerwalnie związana z dziejami Polski – Wielkie Księstwo Moskiewskie. Jagiellonom nie udało się również uratować Węgier, które na 200 lat znalazły się pod panowaniem tureckim.

B 1370 році під час того, як з історичної сцени відходив Казимир Великий польський трон обійняли союзники П'ястів - Угорські Андегавени: король Людовик Угорський та його дочка Ядвіга. Загроза зі сторони Тевтонського Ордену спонукала Польщу до вступу у союз із Литвою. Результатом переговорів стало одруження неповнолітньої Ядвіги, коронованої на короля Польщі, із Великим князем Литовським Ягайлом та створення унії з обох держав підписаної у 1385 році в місті Крево.

Династія Ягеллонів правила Польсько-Литовською державою впродовж наступних 200 років, створивши у другій половині XV століття одну з найбільших європейських імперій – Ягеллони правили в Польщі, Литві, Чехії та Угорщині. Панування Владислава II Ягайла загалом асоціюється з великим

Podobnie jak w przypadku Piastów, także Jagiellonowie zeszli ze sceny historycznej z powodu braku legalnego następcy. Król Zygmunt August przed śmiercią zdołał jeszcze doprowadzić do zjednoczenia (połączonych dotychczas unią personalną) Polski i Litwy w Rzeczpospolitą Obojga Narodów, ale rządzić tym państwem mieli już władcy wybierani w czasie wolnej elekcji przez „naród szlachecki”.

Rzeczpospolita Obojga Narodów była państwem wielonarodowościowym. Od unii lubelskiej Rzeczpospolita składała się z dwóch państw: Polski określanej jako Korona i Wielkiego Księstwa Litewskiego. Jednak ani jedno ani drugie państwo nie było jednolite narodowościowo. Polacy stanowili około 40% ludności Korony, obliczanej w II połowie XVI w. na ok. 8 mln mieszkańców.

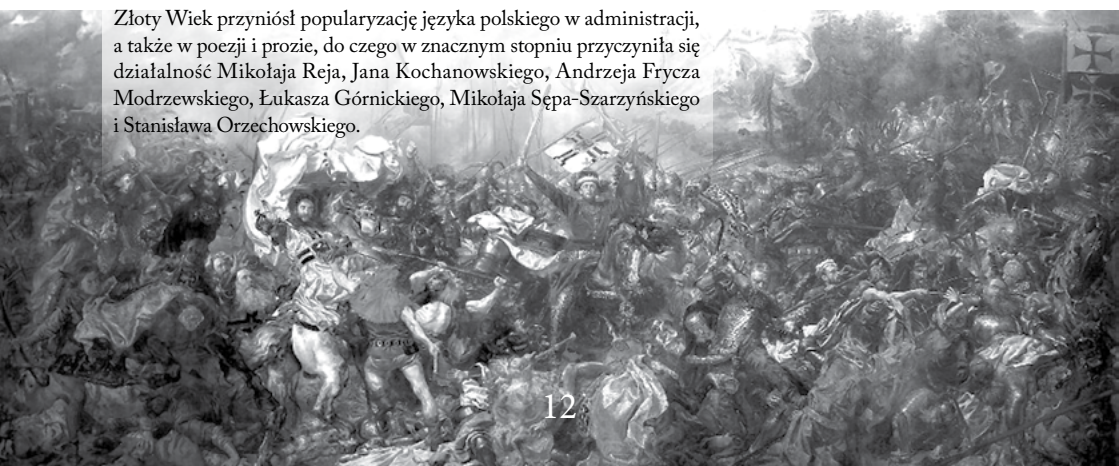
Na terenie Wielkiego Księstwa Litewskiego dominującym politycznie narodem byli Litwini, mówiący głównie po litewsku, jednak używający języka urzędowego – białoruskiego. Przyjmuje się, że mieszkało tam ok. 1,3 mln Litwinów. Z czasem, zachowując poczucie swej odrębności szlachta litewska przyjęła język polski jako własny. Język litewski pozostał w użyciu u ludności wiejskiej. Białorusini stanowili ok. 1,8 mln mieszkańców księstwa. Także szlachta białoruska uległa silnej polonizacji.

W XVI w. Polska osiągnęła szczyt swej świetności politycznej i gospodarczej, stając się mocarstwem na skalę europejską. Był to jednocześnie złoty wiek kultury polskiej. Popularne wśród polskiej szlachty i bogatego mieszczaństwa studia na włoskich uniwersytetach przyczyniły się do rozpropagowania w Polsce idei włoskiego renesansu i humanizmu. Z renesansowych wzorów czerpała w ogromnym stopniu ówczesna architektura. Według projektu włoskich architektów Bartolomeo Berecciego i Franciszka z Florencji w pierwszej połowie XVI w. przebudowano królewską siedzibę na Wawelu, powstały ponadto liczne siedziby magnackie w stylu renesansowym: Janowiec, Baranów Sandomierski, Ogrodzieniec, Niepołomice, wybudowano Zamość jako doskonale miasto renesansowe. Renesansowe ratusze zachowały się do dziś między innymi w Poznaniu, Sandomierzu i Szydłowcu.

Złoty Wiek przyniósł popularyzację języka polskiego w administracji, a także w poezji i prozie, do czego w znacznym stopniu przyczyniła się działalność Mikołaja Reja, Jana Kochanowskiego, Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Łukasza Górnickiego, Mikołaja Sępa-Szarzyńskiego i Stanisława Orzechowskiego.

військовим успіхом – розгромом військ Тевтонського Ордену під Грюнвальдом у 1410 році. Останній король з Ягеллонської династії – Сигізмунд Август перед смертю спромігся довести до об'єднання, залучених до цього часу персональною унією, Польщі та Литви у Річ Посполиту Обох Народів, однак правити цією державою мали вже володарі, яких вибирав «шляхецький народ» під час вільних виборів.

Річ Посполита Обох Народів була багатонаціональною державою. Після Люблінської Унії Річ Посполита складалась з двох держав: Польщі, яку називали Короною та Великого князівства Литовського.

RZECZPOSPOLITA OBOJGA NARODÓW

РІЧ ПОСПОЛИТА ОБОХ НАРОДІВ

Pierwsza wolna elekcja odbyła się wiosną 1573 r. O tron polski postanowili walczyć: władca Moskwy Iwan IV Groźny, książę Ernest Habsburg i brat króla Francji, Henryk Walezy. Zwyciężył ten ostatni, ale nie był to wybór szczęśliwy. Król niezrozumiejący kraju, którym przyszło mu władać, skorzystał ze śmierci brata, Karola IX, i po zaledwie czterech miesiącach panowania uciekł z Krakowa do Francji, gdzie zasiadł na tronie jako Henryk III.

Po rocznym bezkrólewiu szlachta polska wybrała na króla siostrę Zygmunta Augusta, Annę Jagiellonkę, nakazując jej równocześnie poślubienie księcia siedmiogrodzkiego Stefana Batorego. Batory okazał się władcą energicznym. W szybkiej kampanii rozstrzygnął na korzyść Polski konflikt z Rosją o Inflanty, uporządkował także sprawy wewnętrzne i wzmocnił autorytet władzy królewskiej.

Po śmierci Batorego królem został obrany wnuk Zygmunta I Starego, królewicz szwedzki Zygmunt, pierwszy polski król z dynastii Wazów. Panujący przez 70 lat Wazowie (Zygmunt III, Władysław IV, Jan Kazimierz) utrzymali co prawda prestiż Polski, jako wielkiego i poważnego kraju europejskiego, ale niestety wpłatali królestwo w serię konfliktów militarnych, nie zapobiegli krwawej wojnie domowej na Ukrainie i dopuścili do znacznego wzrostu wpływu magnaterii.

Od początku XVII w. Polska nieustannie znajdowała się w stanie wojny z którymś z sąsiadów. Zwycięstwa militarne (1605 r. Kircholm - zwycięstwo nad Szwedami, 1610 r. Kłuszyn - nad Rosjanami, w następstwie którego zajęto i okupowano przez dwa lata Moskwę, 1621 r. Chocim - nad Turcją) przeplatały się z klęskami (1612 r. - załamanie się polskiej interwencji w Rosji, 1620 r.

Перші вільні вибори відбулися навесні у 1573 році. Переміг брат короля Франції Генріх. Вже після чотиримісячного панування король утік із Кракова до Франції, де обійняв престол як Генріх III. Польська шляхта обрала королем сестру Сигізмунда Августа - Анну, наказуючи їй вийти заміж за Семигородського князя Стефана Баторія. Баторій був енергійним правителем. В швидкій кампанії вирішив на користь Польщі конфлікт із Росією в справі Інфлянтів, упорядкував внутрішні справи та зміцнив авторитет королівської влади.

Після смерті Баторія королем був обраний внук Сигізмунда I Старого, шведський королевич Сигізмунд, перший польський король із династії Вазів. Правлячи впродовж 70 років династія Вазів (Сигізмунд III, Владислав IV, Ян Казимир) утримали, що правда престиж Польщі як великої і поважної європейської держави, але на жаль вплутали королівство в

– klęska w bitwie z Turkami pod Cecorą, 1648 r. – seria porażek w czasie powstania Kozaków Chmielnickiego na Ukrainie). Nie mogło to pozostać bez wpływu na sytuację wewnętrzną kraju: kraj był niszczone, skarb pustoszał, zrywane były sejmy, rosła szlachecka opozycja wobec władzy królewskiej. Kulminacją nieszczęść okazał się okres „potopu” szwedzkiego w latach 1655-1660, kiedy nasz kraj musiał stawić czoła równoczesnemu najazdowi wojsk szwedzkich, rosyjskich, (1654 – 1667; w 1655 r. Rosjanie spalili Wilno), kozackich, pruskich i siedmiogrodzkich. Choć wojna ta zakończyła się zwycięstwem – Polska wyszła z niej bardzo zniszczona i osłabiona wewnętrznie. Warto wspomnieć, że pamięć tej wojny zapadła głęboko w świadomości Polaków i jeden z jej epizodów, mianowicie wyprawa wojsk polskich pod wodzą hetmana Czarnieckiego do Danii, trafiła potem do hymnu narodowego. Pod naciskiem prądów kontrreformacyjnych i w wyniku wojen z państwami rządzonymi przez innowierców, (prawosławna Rosja, protestancka Szwecja), zanikać zaczęła tolerancja religijna, wybuchały buntury szlachty i magnaterii zwane rokoszami, a w 1665 r. doszło do wojny domowej, która doprowadziła do abdykacji w 1668 r. króla Jana Kazimierza.

Po kilkuletnim panowaniu króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego tron polski objął bohater wojen z Turcją hetman Jan Sobieski. Sumiennie wykształcony, znający z autopsji stosunki zachodnioeuropejskie, wojskowy i wybitny dowódca. Większość swego panowania poświęcił wojnie z Turcją, która zagrażała południowym terenom państwa polskiego. Obejmował rządy w wyjątkowo ciężkiej sytuacji wewnętrznej. Przyszło mu władać krajem skłóconym, wstrząsanym walkami frakcji magnackich, osłabionym terytorialnie. Świetne sukcesy militarne, jak w 1683 r. pod Wiedniem nad Turkami wprowadziły go do panteonu największych wodzów. Nie zdołał jednak uporządkować spraw państwowych. Także w dziedzinie dyplomacji nie odniósł sukcesów, Polska straciła na rzecz Rosji połowę Ukrainy. Sojusze z Francją i Austrią nie przyczyniły się do poprawy sytuacji politycznej. Wraz ze śmiercią Jana III Sobieskiego w 1696 r. zakończył się okres szlacheckiej Rzeczypospolitej – odąd decydującą rolę w państwie odgrywały koterie magnackie.

Śmierć Jana III Sobieskiego otwierała nowy rozdział w historii Rzeczypospolitej. Czasy panowania na tronie polskim saskiej dynastii Wettinów: Augusta II i Augusta III, to przede wszystkim upadek znaczenia militarnego i politycznego Rzeczypospolitej. Udział w wojnie północnej (1702-1721) przyniósł kolejne zniszczenia, a ponadto od tego momentu ościenne mocarstwa zaczęły ingerować w wewnętrzne sprawy Polski. Jednak w sytuacji, w której zachowanie neutralności wobec konfliktu rosyjsko-szwedzkiego było niemożliwe, udało się nie tylko utrzymać jedność terytorialną państwa, ale także

serię wojskowych konfliktów. Від початку XVII століття Польща безперервно перебувала у стані війни з одним із сусідів. Військові перемоги (1605 рік Кірхольм - перемога над шведами, 1610 рік Клушин - над росіянами, внаслідок чого було захоплено та окуповано впродовж двох років Москву, у 1621 році Хотин - перемога над Туреччиною) переплітались із поразками (1612 рік - перелом польської інтервенції в Росії, 1620 рік - поразка в битві з турками під Цецорою, 1648 рік - серія поразок під час повстань Козаків Хмельницького на Україні). Кульмінацією лиха виявився період шведського «потопу» в 1655-1660 рр., коли нашій країні довелося ставити опір вторгненню шведського, російського (в 1655 році росіяни спалили Вільнюс), козацького, прусського та семигородського військ. Незважаючи на те, що ця війна закінчилась перемогою, - Польща вийшла з неї дуже знищена та внутрішньо ослаблена. Після абдикації у 1668 році короля Яна Казимира протягом кількох років панував Михайло Корибут Вишневецький, після якого трон обійняв переможець воєн з турками гетьман Ян Собеський. Свое правління король присвятив війні з Туреччиною, яка загрожувала південним територіям польської держави. Незважаючи на серію мілітарних перемог, як згадана

zapobiec upadkowi cywilizacyjnemu i kulturalnemu kraju. Choć Polska była słaba i zależna od sąsiadów, była wciąż dość szybko rozwijającym się gospodarczo krajem europejskim. Od lat trzydziestych nastąpił w Rzeczypospolitej, jeszcze do niedawna niszczonej licznymi wojnami, blisko 35-letni okres spokoju i rozwoju gospodarczego, który został przywitany z wielkim zadowoleniem przez społeczeństwo. Wszelkie próby naprawy stosunków wewnętrznych kończyły się jednak porażką, nie tylko ze względu na zakulisowe interwencje Rosji, Prus i Austrii, ale przede wszystkim z powodu walk obozów magnackich, coraz bardziej uzależnionych także finansowo od obcych mocarstw. Polska Jagiellonów, rozszerzywszy się na kraje litewskie i ruskie, wniosła do nich język polski jako język wyższej kultury, który został ojczystym językiem całej warstwy szlacheckiej i mieszczaństwa. Jednocześnie pozostawiła ona w rękach niemieckich Śląsk, dawną rdzennie polską ziemię piastowską i nie dążyła do oparcia się o brzeg Bałtyku, straciła z wyjątkiem ujścia Wisły, całe niezbędne dla przyszłości Państwa pobrzeże.

в 1683 році битва під Віднем з турками – не вдалося йому все таки упорядкувати державних справ. Польща втратила на користь Росії половину України.

Смерть Яна III Собеского відкриває новий розділ в історії Речі Посполитої. Часи панування на польському престолі саксонської династії Веттінів - Августа II та Августа III, це перш за все падіння мілітарного та політичного значення Речі Посполитої.

KONIEC PIERWSZEJ RZECZYPOSPOLITEJ

ПАДІННЯ І РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

Panowanie ostatniego króla Rzeczypospolitej Obojga Narodów Stanisława Augusta Poniatowskiego było pełne sprzeczności. Z jednej strony był on władcą uległym wobec Rosji, dzięki poparciu której został wybrany królem, zależnym od obozu Czartoryskich (tzw. „Famili”), z drugiej za jego czasów Polska przeżywa okres rozkwitu kulturalnego. Wówczas ukazały się dzieła historyczne Adama Naruszewicza, satyry i poematy biskupa Ignacego Krasickiego, rozpoczął działalność Teatr Narodowy, którego twórcą był Wojciech Bogusławski, Warszawa – od czasów Zygmunta III stolica Polski – stała się jednym z centrów sztuki klasycyzmu, przykładem jest pałac i park – Łazienki Królewskie. Jednym z autorów słynnej „Encyklopedii” Diderota był Polak – Michał Ogiński. Pisma polityczne tego okresu m.in. Stanisława Staszica i Hugona Kołłątaja, szerzyły te same idee, które można było spotkać we Francji czy Anglii. Przeprowadzono reformę szkolnictwa, nad którą czuwało utworzone w 1773 r. nowoczesne ministerstwo edukacji – Komisja Edukacji Narodowej.

Jednocześnie państwo – coraz słabsze – nie było w stanie obronić się przed dążeniami sąsiednich mocarstw. Najpierw w 1772 r. Rosja, Prusy i Austria dokonały pierwszego rozbioru Polski. Rzeczpospolita straciła 30% terytorium i 35% ludności, pozostała jednak nadal wielkim państwem europejskim (520 tys. km²). W latach dziewięćdziesiątych XVIII w. wprowadzono reformy wewnętrzne, które miały zapobiec likwidacji niepodległego państwa. Uporządkowano system rządzenia państwem, nastąpił rozwój życia gospodarczego i kulturalnego. 3 maja 1791 r. Sejm Rzeczypospolitej Obojga Narodów uchwalił ustawę zasadniczą, nazwaną później Konstytucją 3 Maja. Konstytucja zajęła się

Prawління останнього короля Речі Посполитої Обоих Народів Станіслава Августа Понятовського було переплетене суперечностями. З одного боку, був він правителем покірним Росії, з іншого боку – за його часів Польща переживала період культурного розквіту. В той же час держава, що раз слабша, не була в змозі протистояти прагненням сусідніх держав. У 1772 році Росія, Пруссія та Австрія dokonali першого поділу Польщі. Річ Посполита втратила 30% території. В результаті проведено внутрішні реформи, які мали запобігти ліквідації незалежної держави. 3 травня 1791 р. Сейм Речі Посполитої Обоих Народів прийняв основний закон, який був пізніше названий Конституцією 3 Травня. Зліквідовано поділ держави на Корону та Литву. Запроваджено принцип Монтеск'є про триступеневість

zarówno sprawami społecznymi, jak i ustrojem politycznym państwa. Zniesiono podział kraju na Koronę i Litwę. Wprowadzono zasadę Monteskiusza o trójpodziale władz – ustanowiono władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Polska stała się prekursorem konstytucjonalizmu europejskiego, Konstytucja 3 Maja była pierwszą konstytucją na kontynencie europejskim.

Uchwalenie konstytucji ponownie skłoniło Rosję i Prusy, zaniepokojone wizją silnej Polski, do interwencji. Mimo silnego oporu Polska uległa znacznej przewadze państw ościennych i w 1793 r. doszło do drugiego rozbioru Polski. Tym razem wydatną pomocą służyli zaborcom rodzimi zdrajcy z zawiązanej magnackiej konfederacji targowickiej, która weszła do historii pod nazwą Targowicy. 23 stycznia 1793 r. Rosja i Prusy podpisały konwencję podziałową. Na jej podstawie Prusy zajęły Wielkopolskę i Kujawy, w sumie 53 tys. km². Rosja zajęła znacznie większe obszary. W jej ręce dostały się tereny południowo-wschodnie dawnej Korony oraz część ziem białoruskich i litewskich, w sumie 250 tys. km².

Pozostałe po drugim rozbiorze państwo polskie liczyło ok. 4 mln mieszkańców na obszarze 212 tys. km². Ostateczny cios polskiej niepodległości zadany został po stłumieniu antyrosyjskiego powstania, które wybuchło w 1794 r. pod wodzą Tadeusza Kościuszki. Popularny i mężny „Naczelnik Narodu” gen. Tadeusz Kościuszko (obok gen. Kazimierza Pułaskiego – słynny bohater wojny o niepodległość USA), przegrał po kilku sukcesach decydującą bitwę pod Maciejowicami i dostał się do niewoli rosyjskiej.

W 1795 r. Rosja, Austria i Prusy podzieliły Rzeczypospolitą pomiędzy siebie, zmuszając Stanisława Augusta do abdykacji. Rosja zajęła Litwę, terytoria białoruskie, zachodni Wołyń (razem 120 tys. km²), Austria – Kraków i tereny po Pilicę, Wisłę i Bug (47 tys. km²). Prusy – ziemię po Pilicę, dolny Bóg i Niemen (48 tys. km²). Warszawa znalazła się pod panowaniem Prus. Od tego momentu nazwa Polska miała zostać na wieki wymazana z mapy Europy. Europa jednak nie przejęła się dokonanym faktem. Trzy mocarstwa zaborcze zobowiązały się, „że nigdy nie wprowadzą do swych tytułów imienia ani łącznego określenia – Królestwo Polskie – które zniesione będzie na zawsze”. Dla kraju zaczął się ciemny okres życia pod berłem zaborców, a problem czy pozbawiony państwa naród zdoła przetrwać okres niewoli, dla wielu współczesnych Polaków nie był jasny. Na szczęście znaleźli się ludzie gotowi walczyć o utrzymanie ducha narodowego i to zarówno w drodze walki, jak i działalności kulturalnej.

влади: законодавчу, виконавчу та судову. Польща стала прекурсором європейського конституціоналізму, Конституція 3 травня була першою конституцією на європейському континенті.

Ухвалення конституції повторно спонукало Росію та Пруссію, стурбованих майбутнім зміцненням Польщі, втрутитись та в 1793 році провести другий поділ Польщі. Останній удар на польську незалежність був заданий після розгрому антиросійського повстання, яке вибухнуло в 1794 році під командуванням Тадеуша Костюшко. Відомий та мужній «Начальник Народу», генерал Тадеуш Костюшко, попри низку успіхів, програв вирішальну битву під Мацейовичами (1794) та потрапив у російський полон. У 1795 р. Росія, Австрія та Пруссія поділили Річ Посполиту між собою, змушуючи короля Станіслава Августа до абдикації. Росія зайняла Литву, білоруські території, західну Волинь, Австрія – Краків та землі по річку Пілицю, Віслу та Буг. Пруссія – землю по річку Пілицю, нижній Буг та Німан. Варшава опинилась під владою Пруссії. З цього моменту назва Польща мала бути стертою з карти Європи.

POLSKA W NIEWOLI

ПОЛЬЩА В НЕВОЛІ

Przelom XVIII i XIX w. przyniósł nadzieje na odzyskanie niepodległości związane z sukcesami militarnymi francuskiego generała Napoleona Bonaparte. Utworzone we Włoszech przez Józefa Wybickiego i gen. Henryka Dąbrowskiego oddziały Legionów Polskich walczyły w wielu bitwach epoki napoleońskiej, mając nadzieję przez Austrię przejść do Polski. Nadziejom tym dał wyraz powstały latem 1797 r. „Mazurek Dąbrowskiego”. Pieśń głosząca, że „Polska nie umarła, póki my żyjemy”, wyrażająca nadzieję, że legiony dojdą do ziemi polskiej, stała się iskrą rozpalającą energiczne jednostki w kraju, a z czasem awansowała do rangi hymnu narodowego.

W tym samym czasie książę Adam Czartoryski, ówczesny minister spraw zagranicznych Rosji, przygotowywał plan odrodzenia państwa polskiego pod berłem cara Rosji Aleksandra I. Podział na zwolenników współpracy ze Wschodem lub z Zachodem utrzymał się przez dziesięciolecia i wielokrotnie wpływał na losy Polski.

Napoleon I cesarz Francuzów w części spełnił pokładane w nim nadzieje. Po pokonaniu Austrii i Prus, utworzył w 1807 r. z części ziem dawnej Rzeczypospolitej Księstwo Warszawskie. Pomógł też utworzyć Polakom własną armię pod wodzą bratanka ostatniego króla Polski księcia Józefa Poniatowskiego. Wojska polskie uczestniczyły we wszystkich kampaniach i większych bitwach m.in. pod Moskwą i pod Lipskiem, gdzie zginął ks. Poniatowski. Jednak klęska wyprawy na Rosję (1811-1812), a następnie upadek cesarza Francuzów zmienił losy Europy i Polski. W miejsce Księstwa Warszawskiego powołano Królestwo Polskie, z własną konstytucją, sejmem, armią i skarbem, połączone z Rosją unią personalną, a car Rosji był równocześnie królem Polski. Z pozostałych ziem polskich utworzono Wielkie Księstwo Poznańskie pod władzą Prus i Wolne Miasto Kraków „pod opieką” trzech mocarstw zaborczych.

Перелом XVIII та XIX століть, пов'язаний з військовими успіхами Наполеона Бонапарта, приніс надію на відновлення незалежності. Створені в Італії Юзефом Вибицьким та генералом Генріком Домбровським відділи Польських Легіонів боролися в багатьох походах Наполеона, сподіваючись перейти через Австрію до Польщі. Ці надії були відображені у написаному влітку 1797 році «Мазурку Домбровського». Пісня проголошувала «Польща не вмерла, поки ми живемо» та висловлюючи надію, що легіони дійдуть до польських земель, стала іскрою, яка розпалала суспільство в країні та виросла з часом до рівня національного гімну.

Наполеон частково виконав покладені на нього надії. Після перемоги над Австрією та Пруссією створив в 1807 році з частини земель колишньої Річ Посполитої Варшавське Князівство. Він також допоміг полякам створити власну армію. Польські війська брали участь у всіх військових

Polacy nie wyrzekli się jednak myśli o pełnej niepodległości. Już w listopadzie 1830 r., na fali ogólnoeuropejskiego sprzeciwu wobec decyzji Kongresu Wiedeńskiego, doszło w Królestwie do wybuchu zbrojnego, detronizacji cara i powołania Rządu Narodowego. Mimo początkowych sukcesów, zakończyło się ono porażką. Królestwo Polskie stało się integralną częścią Cesarstwa Rosyjskiego, a gospodarcze i polityczne osiągnięcia okresu 1815-1830 zostały zaprzepaszczone. W sporze - walczyć czy współpracować z zaborcami - idea powstańcza zwyciężyła jeszcze raz w II poł. XIX wieku. Powstanie styczniowe z lat 1863 -1864 zakończyło się jednak klęską tak porażającą, że na wiele lat zapomniano o próbach zbrojnego odzyskania państwa.

Po każdym z powstań fala politycznych uchodźców opuszczała polskie ziemie. Po powstaniu listopadowym ponad 10 tys. osób musiało uciec się na emigrację, którą - ze względu na liczbę, ale również potencjał intelektualny emigrantów - zaczęto nazywać Wielką Emigracją. Byli wśród nich: wybitny polityk Adam Czartoryski, poeci - Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, kompozytor - Fryderyk Chopin, historyk - Joachim Lelewel, cała niemal generacja powstania 1831 r. We Francji powstały najwybitniejsze dzieła literatury polskiej, z „Panem Tadeuszem” Adama Mickiewicza na czele. Polacy-emigranci stale byli obecni w życiu świata, nie tylko jako żołnierze i politycy: Ignacy Domeyko tworzył podstawy geologii w Chile, Ernest Malinowski budował szlaki kolejowe w Peru, Paweł Edmund Strzelecki badał tereny Afryki i Australii dla Korony Brytyjskiej. Nie można także nie wspomnieć o polskich artystach: Józef Korzeniowski, który pisał po angielsku pod przybranym nazwiskiem Joseph Conrad stał się klasykiem literatury światowej, a Fryderyk Chopin i Ignacy Paderewski do dziś znani są na całym świecie jako wybitni pianiści i kompozytorzy.

Po klęsce powstania styczniowego na Królestwo Polskie spadły kolejne dotkliwe represje, na emigrację udała się kolejna fala działaczy politycznych, artystów i żołnierzy, wzmożyły się naciski rusyfikacyjne. Na Litwie równano z ziemią całe wsie polskie po zesłaniu wszystkich ich mieszkańców na Syberię, konfiskaty majątków polskich, a następnie prawa wyjątkowe, nie dopuszczające przechodzenia ziemi w ręce „osób pochodzenia polskiego”, zamykanie kościołów katolickich i zakazy wszelkich zewnętrznych przejawów kultu katolickiego w kraju, zakaz wydawania polskich gazet i wystawianie przedstawień w języku polskim, wreszcie rozmawianie w miejscach publicznych po polsku, (a nawet zaprzęgnięcia koni na sposób polski), wszystko to było radykalnym tępieniem samej polskości. Ten program zastosowany również na Wołyniu, Podolu i Ukrainie, miał na celu zastąpienie w najkrótszym czasie w tych krajach kierowniczej warstwy polskiej przez warstwę rosyjską. Równocześnie zastosowany został program rusyfikacji warstw ludowych, wprowadzany przy pomocy cerkwi prawosławnej. Na obszarze etnograficznie litewskim wprowadzono zakaz używania książek w języku litewskim, drukowanych alfabetem łacińskim.

походах та великих битвах, які вів імператор Французів. Однак поразка походу на Росію (1811-12), а пізніше падіння імператора Французів змінила долю Європи та Польщі. На місце Варшавського Князівства створено Польське Королівство пов'язане з Росією персональною унією, а цар Росії став одночасно королем Польщі. З решти польських земель було створено Велике Познанське Князівство під владою Пруссії та Вільне Місто Краків під «опікою» трьох імперій-окупантів. Однак поляки не зреклися думки про здобуття незалежності. Вже у листопаді 1830 року дійшло в Королівстві до спалаху збройного повстання, детронізації царя та створення Національного Уряду. Незважаючи на початкові успіхи, повстання закінчилось поразкою. Польське Королівство стало невід'ємною частиною Російської імперії, а економічні та політичні досягнення з періоду 1815-1830 рр. запропастились. У спірному питанні: боротись чи співпрацювати з окупантами, - повстанська ідея перемогла ще раз у 60-их роках XIX століття. Січневе повстання 1863-1864 років завершилось настільки великою поразкою, а Королівство Польське піддане було так важким репресіям, що в наслідок чого впродовж багатьох років було забуто про збройні спроби відновлення держави. Активно посилювся русифікаційний тиск - зі шкідлими адміністрацій зникнула польська мова. Подібна ситуація була на території, що знаходилась під окупацією Пруссії, де влада застосовуючи

W Królestwie Polskim do końca zlikwidowano odrębną organizację administracji i władz Królestwa, urzędników i nauczycieli Polaków oraz język polski w administracji, szkole i sądownictwie, kolei zaczęto zastępować Rosjanami i językiem rosyjskim. Jedynie w teatrze oraz w kościele, ściślej w liturgii i katechezie można było posługiwać się językiem polskim (już akta stanu cywilnego pisane były po rosyjsku). Obowiązkowi cenzurowania poddano wszystkie materiały przeznaczone do druku i do litografowania. Widmo Syberii uparcie towarzyszyło współczesnym. Rozwinięto w pełni system rusyfikacyjny, stawiając sobie za cel przerobienie kraju pod względem kulturalnym na prowincję rosyjską. Nazwę Królestwo Polskie zastąpiono Krajem Nadwiślańskim (Привислинский край). Podobnie było na terenach zaboru pruskiego, gdzie władze, stosując czasem brutalne metody, poddawały ludność polityce germanizacyjnej. Znacznym represjom poddany był zarówno w Rosji, jak i w Prusach Kościół katolicki. Jedynie Galicja cieszyła się dużą wolnością, a w 1867 r. uzyskała autonomię, w tym własny Sejm Krajowy, polskie urzędy i szkolnictwo. W odróżnieniu jednak od ziem zaborów pruskiego i częściowo rosyjskiego pogrążona była w biedzie i poza większymi miastami w zacofaniu cywilizacyjnym.

Dzięki walce o utrzymanie ducha narodowego oraz hasłom pracy organicznej polska kultura intensywnie się rozwijała. W tym czasie tworzyli: pisarze - Bolesław Prus, Eliza Orzeszkowa, Stefan Żeromski, poeta Adam Asnyk oraz malarze - Jan Matejko, Józef Chełmoński, Henryk Siemiradzki, Stanisław Wyspiański. W 1905 r. Henryk Sienkiewicz otrzymał literacką Nagrodę Nobla.

Także nauka polska przeżywała rozkwit: Zygmunt Wróblewski i Karol Olszewski jako pierwsi skroplili tlen i azot. W 1853 r. Ignacy Łukasiewicz opracował technikę destylacji ropy i skonstruował lampę naftową, a w 1887 r. Ludwik Zamenhof wydał podręcznik języka esperanto. Ukoronowaniem naukowej działalności Polaków były dwie Nagrody Nobla, przyznane Marii Skłodowskiej-Curie za dokonania w dziedzinie fizyki (1903 r.) i chemii (1911 r.).

Marzenia o niepodległości powróciły wraz z rewolucją rosyjską 1905 r. Choć ani w Królestwie, ani w samej Rosji nie udało się przeprowadzić większych zmian politycznych - rozbudziły się nadzieje Polaków, powróciły wspomnienia o powstaniach narodowych. Część ugrupowań politycznych opowiadała się za walką zbrojną o niepodległość, inne preferowały politykę negocjacji z zaborcami. Wszyscy jednak wiedzieli, że bez konfliktu zbrojnego na skalę europejską, bez wojny między zaborcami sprawa polska ma małe szanse na realizację. Podstawowym problemem był wybór sojusznika - socjaliści opowiadali się za współpracą z państwami centralnymi (Cesarstwo Niemieckie, Austro-Węgry), narodowi demokraci widzieli szansę w sojuszu z Rosją i państwami Ententy (Francją, Wielką Brytanią, a następnie Stanami Zjednoczonymi).

іноді жорстокі методи, впроваджувала серед населення германізаційну політику. Як в Росії, так і в Пруссії значними репресіями була піддана римо-католицька церква. Лише в Галичині можна було користатися з багатьох свобод.

KU NIEPODLEGŁOŚCI

ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Wybuch wojny w 1914 r., w której państwa zaborcze walczyły po przeciwnych stronach, wzmożł nadzieje Polaków na odzyskanie niepodległości. Zwolennicy współpracy z państwami centralnymi powołali w Krakowie Naczelny Komitet Narodowy, który przystąpił do organizowania Legionów Polskich. Zwolennicy opcji rosyjskiej utworzyli w 1914 r. w Warszawie Komitet Narodowy Polski. Wobec niechęci państw centralnych do podjęcia sprawy polskiej, Józef Piłsudski rozbudował tajną Polską Organizację Wojskową, której celem była walka zbrojna przeciw Rosji.

Władze państw centralnych, zainteresowane pozyskiwaniem poparcia Polaków, realizowały niektóre żądania społeczne, powoływały kolejno namiastkę rządu i sejmu polskiego: Tymczasową Radę Stanu, Radę Regencyjną i Radę Stanu Królestwa Polskiego. Zmieniła swoje niechętnie stanowisko w sprawie Polski także Rosja, której Rząd Tymczasowy, powstały w wyniku rewolucji lutowej 1917 r., zapowiedział stworzenie państwa polskiego w sojuszu z Rosją. Powołano Naczelny Polski Komitet Wojskowy i zaczęto tworzyć Korpusy Polskie w Rosji.

W sprawie Polski uaktywniły się także mocarstwa zachodnie. W 1917 r. powstał w Paryżu pod kierownictwem Romana Dmowskiego Komitet Narodowy Polski, uznany przez Ententę za przedstawicielstwo polskie. We Francji zaczęto formować armię polską. Na początku 1918 r. prezydent USA W. Wilson ogłosił 14-punktową deklarację, której 13. punkt dotyczył niepodległości Polski. Pierwsza wojna światowa zakończyła się klęską wszystkich trzech państw zaborczych, co umożliwiło wyzwolenie Polski.

Вибух війни у 1914 році, в якій держави – окупанти воювали на протилежних сторонах між собою, підсилив надії поляків на здобуття незалежності. Прихильники співпраці з центральними державами створили в Кракові Головний Національний Комітет, який приступив до організації польських легіонів. Прихильники російського напрямку створили в 1914 році у Варшаві Національний Комітет Польщі. В 1917 році було сформовано в Парижі під керівництвом Романа Дмовського Національний Комітет Польщі, який визнала Антанта як польське представництво. У Франції розпочато формування польської армії. На початку 1918 року Президент США Вільсон оголосив декларацію з 14 пунктів, в якій 13 пункт стосувався незалежності Польщі. Перша світова війна завершилась поразкою усіх трьох країн- окупантів, що уможливило визволення Польщі.

NAJJAŚNIEJSZA RZECZPOSPOLITA

НАЙЯСНІША РІЧ ПОСПОЛИТА

Już w październiku 1918 r. polskie oddziały zaczęły rozbijanie żołnierzy niemieckich i austriackich. W listopadzie powstał pierwszy polski rząd tymczasowy pod przewodnictwem socjalisty Ignacego Daszyńskiego. Po powrocie do Polski Józefa Piłsudskiego, komendantowi Legionów podporządkowały się armia i tymczasowa administracja. Piłsudski został Naczelnikiem Państwa.

Jeszcze w 1918 r. wybuchły walki na Ukrainie, a przyłączenie Wielkopolski odbyło się na drodze powstania. Podpisany przez Romana Dmowskiego, kończący I wojnę światową traktat wersalski usankcjonował polską niepodległość. Największe niebezpieczeństwo groziło Rzeczypospolitej ze wschodu.

Вже в жовтні 1918 р. новостворені польські військові відділи розпочали роззброєння німецьких та австрійських солдатів. Після повернення до Польщі Юзефа Пілсудського, комendantові легіонів підпорядкувались армія та тимчасова адміністрація. Пілсудського призначено Начальником держави. Ще у 1918 році на Україні спалахнули військові сутички, а приєднання

Bolszewicka Rosja, głosząca hasła „pochodu rewolucji przez Europę”, bliska była zwycięstwa w wojnie 1920 r. Oddziały rosyjskie dotarły na przedpola Warszawy. Stoczoną tam w dniach 13-18 VIII zwycięską dla Polaków bitwę dyplomata brytyjski lord D'Abernon określił jako jedną z „18 najważniejszych bitew w historii świata”, a Polacy nazwali ją „cudem nad Wisłą”. Wojnę zakończył korzystny dla Polski traktat pokojowy zawarty w Rydze na Łotwie 18 III 1921 r.

Wybrany w styczniu 1919 r. Sejm Ustawodawczy przyjął tzw. Małą Konstytucję, powierzającą władzę wykonawczą Józefowi Piłsudskiemu jako Naczelnikowi Państwa. Państwo polskie obejmowało początkowo Królestwo Polskie i Galicję Zachodnią. Wersalski traktat pokojowy przyznał Polsce: Pomorze Wschodnie bez Gdańska, który otrzymał status wolnego miasta i Wielkopolskę wyzwoloną w wyniku powstania, a na Górnym Śląsku oraz Warmii i Mazurach nakazywał plebiscyty. Na Górnym Śląsku brutalne postępowanie władz niemieckich doprowadziło do kolejnych powstań śląskich; granica została ustalona ostatecznie w wyniku trzeciego powstania śląskiego, które wybuchło po niekorzystnym dla Polaków plebiscycie. Granica na Śląsku Cieszyńskim została ustalona w lipcu 1920 r. na konferencji w Spa, zgodnie z sugestiami czeskimi przez włączenie 2 polskich powiatów do państwa czeskiego. Na wschodzie początkowo próbowano realizować federacyjną koncepcję Piłsudskiego, zakładającą niepodległość Litwy, Ukrainy i Białorusi jako antyrosyjskiego przedmurza Polski, czemu sprzeciwiała się narodowa demokracja dążąc do utworzenia jednolitego etnicznie państwa narodowego.

Trzy miesiące po odzyskaniu niepodległości prace rozpoczął Sejm Ustawodawczy. Uchwalenie reformy rolnej, powołanie organów administracji państwowej, odbudowa szkolnictwa i zniszczonego w czasie wojny przemysłu odbywały się w czasie trwających powstań śląskich i wojny z Rosją Sowiecką. Już w marcu 1921 r. Rzeczpospolita zyskała nowoczesną konstytucję. W maju 1926 r., przy pomocy wiernych sobie oddziałów, Józef Piłsudski, od czterech lat pozostający na uboczu życia politycznego, zdecydował się na zbrojną manifestację przeciwko konstytucyjnemu rządowi pod hasłem „sanacji” czyli uzdrowienia państwa. Kilkundniowe walki określane mianem „zamachu majowego” doprowadziły do dymisji prezydenta Stanisława Wojciechowskiego i rządu premiera Wincentego Witosa. Piłsudski, choć został wybrany przez Sejm prezydentem - odrzucił wybór, wysuwając kandydaturę profesora Ignacego Mościckiego. W Polsce rozpoczął się okres nazywany „rządami sanacji” lub rządami pułkowników, ponieważ większość ekipy Piłsudskiego stanowili czynni oficerowie armii.

Rządy sanacji przyniosły Polsce stabilizację gospodarczą, ale równocześnie oznaczały przejście od demokracji do autorytaryzmu.

Велькопольські підбулось шляхом повстання. Підписаний Романом Дмовським Версальський мирний договір, який завершував Першу світову війну, легалізував польську незалежність. Найбільша небезпека загрожувала Речі Посполитій зі Сходу. Більшовицька Росія, проголошуючи гасла «походу революції через Європу», була близькою до перемоги у війні в 1920 р. Російські війська дійшли до меж Варшави. В днях 13-18 липня відбулась там переможна для поляків битва, британський дипломат лорд Д'абернон окреслив цю битву як одну з найважливіших битв в історії світу, а поляки - «чудом на Віслі». Війну завершив вигідний для Польщі мирний договір у Ризі в Латвії підписаний 18 III 1921р.

Marszałek Piłsudski rządził silną ręką, nie tolerował sprzeciwu, a dla poskromienia opozycyjnych polityków nie wahał się stosować drastycznych metod. Było to widoczne zwłaszcza w latach trzydziestych, kiedy Polskę dotknęły skutki wielkiego kryzysu na nowojorskiej giełdzie, a kryzys gospodarczy spowodował radykalizację nastrojów społecznych. We wrześniu 1930 r. Piłsudski rozwiązał parlament i nakazał aresztowanie wielu posłów opozycyjnych, którzy następnie zostali skazani na karę więzienia w urągającym sprawiedliwości „procesie”. W 1934 r. utworzono zaś obóz w Berezie Kartuskiej, gdzie izolowano „osoby zagrażające bezpieczeństwu i porządkowi”. Piłsudski przed śmiercią w maju 1935 r. zdążył jeszcze zatwierdzić autorytarną konstytucję kwietniową, która znacznie ograniczała uprawnienia Sejmu na rzecz prerogatyw prezydenta.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości przed naszymi rodakami stało wiele nowych wyzwań i ogromnych problemów. Nowo powstałe państwo podjęło wielki wysiłek zjednoczenia gospodarczego i komunikacyjnego trzech zaborów. W 1924 r. przeprowadzona została reforma monetarna, której efektem była stabilizacja sytuacji gospodarczej Polski.

Zbudowano port w Gdyni, linie kolejowe Warszawa-Poznań i Śląsk-Gdynia. Wielkim osiągnięciem II Rzeczypospolitej było uprzemysłowienie kraju i likwidacja przeludnienia wsi. Pod koniec lat trzydziestych zbudowano Centralny Okręg Przemysłowy, w skład którego wchodziło 51 nowych zakładów przemysłowych. COP stanowił największy sukces cywilizacyjny II Rzeczypospolitej.

Odrodzone państwo polskie wprowadziło obowiązek szkolny dla dzieci od 7 do 14 roku życia. Nastąpił szybki rozwój szkolnictwa wyższego, a nauka polska miała w okresie dwudziestolecia międzywojennego wiele osiągnąć w sferze światowej. Uznaniem cieszyli się polscy naukowcy: lwowska, skupiona wokół jej twórców Stefana Banacha i Hugo Steinhausa oraz warszawska, profesorów Wacława Sierpińskiego i Stefana Mazurkiewicza. Polska filozofia reprezentowana przez szkołę warszawsko-lwowską w osobach Tadeusza Kotarbińskiego i Kazimierza Ajdukiewicza była znana w całym świecie nauki. Polski antropolog, pracujący poza granicami kraju, Bronisław Malinowski, osiągnął sukcesy w badaniu kultur ludów pierwotnych.

Polska okresu międzywojennego przeżywała również prawdziwą „eksplozję” artystyczną. Lata dwudzieste to przede wszystkim dominacja poezji, w której pojawiły się dwa nurty: skamandrycki i awangardowy. W literaturze polskiej oprócz twórców tradycyjnych i już uznanych (Stefan Żeromski, Władysław Reymont – literacka Nagroda Nobla w 1924 r.) pojawili się przedstawiciele nowych form zwracających uwagę na psychologiczne i egzystencjalne problemy człowieka (Zofia Nałkowska, Maria Dąbrowska, Maria Kuncewiczowa, Jarosław Iwaszkiewicz, Jan Parandowski, Pola Gojawiczyńska i Zbigniew Uniłowski). Dobrze rozwijał się teatr, którego głównymi ośrodkami były: Warszawa, Wilno i Lwów. Zdecydowanie największą karierę zrobiła aktorka Apolonia Chałupiec, która pod pseudonimem Pola Negri podbiła Hollywood. Muzykę polską reprezentowali: Karol Szymanowski, Feliks Nowowiejski, Artur Rubinstein i Grażyna Bacewicz. Światową sławę zdobyli wokaliści – Jan Kiepura i Ada Sari. W rzeźbie prym wiodli nie tylko w Polsce, ale także w świecie: Xawery Dunikowski i Zbigniew Pronaszko, a w malarstwie Julian Fałat, Wojciech Kossak i Jacek Malczewski.

Щойно створена держава взяла на себе велике зусилля об'єднати економічно та комунікаційно територію, що попередньо знаходились під трьома окупантами. У 1924 році було проведено грошову реформу, результатом якої стала стабілізація економічної ситуації Польщі. Збудовано порт в Гдині, залізничне сполучення Варшава - Познань та Сілезія – Гдиня. Великим досягненням II Речі Посполитої була індустріалізація країни та ліквідація перенаселення у селах. Наприкінці 30-их років було збудовано Центральний Промисловий Регіон, в склад якого входило 51 нових промислових підприємств. ЦПО став найбільшим цивілізаційним успіхом II Речі Посполитої. Спостерігався швидкий розвиток вищої освіти, а польська наука в часи міжвоєнного двадцятирічного періоду досягла значних успіхів у світі. Польща міжвоєнного періоду переживала також період мистецького «вибуху».

II WOJNA ŚWIATOWA

ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА

Istnienie II Rzeczypospolitej przerwał wybuch II wojny światowej. 1 IX 1939 r. Niemcy zaatakowały Polskę, 17 IX - ze wschodu uderzył Związek Sowiecki. Po miesiącu walk Niemcy i ZSRR dokonały kolejnego rozbioru Polski. Ogromna dysproporcja sił przy braku realnej pomocy ze strony aliantów sprawiły, że we wrześniu 1939 r. nie było dla Polski ratunku.

Na części terytoriów utworzono tzw. Generalne Gubernatorstwo, część wcielono do Rzeszy. Tereny wschodnie znalazły się pod okupacją ZSRR. Obaj okupanci rozpoczęli politykę wyniszczania ludności polskiej, zapelniały się niemieckie obozy koncentracyjne, sowieckie łagry, inteligencja polska rozstrzeliwana była masowo w Palmirach, Wawrze i wielu miejscach straceń. 21 tysięcy oficerów, urzędników i inteligentów rozstrzelano na rozkaz Stalina, głównie w Katyniu i Charkowie. Kilkaset tysięcy Polaków zostało wywiezionych na Wschód przez władze sowieckie, gdzie bardzo wielu wyginęło. Z rąk Niemców zginęło ok. 3 mln Żydów - obywateli polskich oraz ponad 2 mln. Polaków. Cały obszar Polski był poddany w latach 1939-1945 radykalnym i krwawym czystkom etnicznym.

Polacy wkrótce otrząsnęli się z pesymistycznych nastrojów, a najdzielniejsi spośród nich podjęli walkę w konspiracji. Dzięki postanowieniom konstytucji kwietniowej, na emigracji mógł być sformowany prawowity rząd polski, który koordynował wojenny wysiłek całego narodu. W Londynie rezydowali prezydent Władysław Raczkiewicz i premier oraz Wódz Naczelny Władysław Sikorski. Podporządkowane im organizacje konspiracyjne stworzyły zaś w kraju prawdziwe Państwo Podziemne, z własną administracją - Delegaturą Rządu na Kraj wraz z aparatem terenowym do poziomu gminy, namiastką

Iснування II Речі Посполитої Іперервала Друга світова війна. 1 IX 1939 р. Німеччина заатакувала Польщу, 17 IX - зі Сходу напад Радянський Союз. Після місячної боротьби Німеччина та Радянський Союз провели наступний поділ Польщі. Величезна диспропорція сил при відсутності реальної підтримки зі сторони союзників спричинили ситуацію, в якій у вересні 1939 року для Польщі не було рятунку.

Обидва окупанти запровадили політику винищення польського населення, німецькі концтабори, радянські гулаги заповнювались, польську інтелігенцію масово розстрілювали. Уся територія Польщі у 1939-1945 роках зазнала радикальних та кривавих етнічних чисток. Поляки розпочали боротьбу у конспірації, на еміграції було створено законний польський уряд, який координував військовими зусиллями всієї нації. Підпорядковані йому конспіраційні організації створили в країні підпільну

podziemnego parlamentu - Radą Jedności Narodu, wojskiem - Armią Krajową, ale także oświatą, nauką i kulturą. Działo ono w skrajnie trudnych warunkach. Kierujący nim ludzie wywodzili się z pokolenia, które wywalczyło niepodległość Polski w 1918 r., było aktywne w życiu publicznym II RP, broniło jej granic we wrześniu 1939 r., kontynuowało walkę o przywrócenie niepodległości pod okupacją niemiecką i sowiecką. Liczba uczestników zbrojnego ruchu oporu przekroczyła 400 tys. żołnierzy, a działalność dywersyjna i akcje partyzanckie należały do najliczniejszych w okupowanej Europie.

Oddziały polskie walczyły w czasie wojny na wszystkich frontach. Najsilniejsze zgrupowanie wojsk polskich na Zachodzie stanowił II Korpus gen. Władysława Andersa we Włoszech, utworzony w 1941 r. w ZSRR na mocy porozumienia rządu polskiego z rządem ZSRR, znanego jako Układ Sikorski-Majski, a składający się głównie z uwolnionych wówczas polskich więźniów i jeńców. Polacy wspierali aliantów także w dziedzinie wywiadu, m.in. rozszyfrowali kod niemieckiej maszyny szyfrującej Enigmy.

Dla przyszłości Polski najważniejsze były jednak decyzje polityczne. Zerwanie stosunków z ZSRR po ujawnieniu mordu katyńskiego, śmierć gen. Sikorskiego w tajemniczej katastrofie lotniczej w 1943 r. osłabiły pozycję Polski na arenie międzynarodowej. Ani premier Stanisław Mikołajczyk, ani naczelny wódz generał Władysław Sosnkowski nie byli partnerami dla premiera Wielkiej Brytanii W. Churchilla i prezydenta USA W. Roosevelta, którzy za cenę udziału ZSRR w wojnie przeciw Niemcom byli gotowi pozostawić Polskę w kręgu sowieckiej zależności. Nie pomogły militarne wystąpienia Armii Krajowej w Wilnie, na Wołyniu i we Lwowie, ani trwające 63 dni Powstanie Warszawskie. Decyzje przedstawicieli Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych i Związku Sowieckiego podjęte podczas konferencji w 1943 r. w Teheranie i w 1945 r. w Jaltie zadecydowały o losie Polski: wschodnie ziemie Rzeczypospolitej przypadły ZSRR, a Polska znalazła się w sowieckiej strefie wpływów. Podczas przeprowadzonej w lutym 1945 r. konferencji jaltańskiej państwa koalicyjne podjęły m.in. decyzję o powołaniu w Polsce Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej, którego fundamentem miał się stać uzurpatorski, narzucony przez Kreml, tzw. rząd tymczasowy. Jedynym ustępstwem ze strony Stalina była zgoda na przyznanie Polsce ziem położonych nad Odrą oraz dawnych Prus Wschodnich. Po raz kolejny z wojny mocarstw Polska wyszła wyniszczona, ludność zmniejszyła się o jedną trzecią, a majątek narodowy o 38%.

державу, з елементами підпільного парламенту, власну адміністрацію та військо – Армію Крайову. В Лондоні керували президент Владислав Рачкевич та прем'єр і Головний Начальник Владислав Сікорський, а польські війська воювали в цій війні на усіх фронтах.

Найчисельнішим польським військом на заході був II Корпус ген. Владислава Андерса в Італії, створений у 1941 році в СРСР на підставі порозуміння між ген. Сікорським та Сталіном, який складався в основному зі звільнених польських в'язнів.

Для майбутнього Польщі найважливішим були політичні рішення. Рішення представників Великобританії, Сполучених Штатів та Радянського Союзу прийняті на конференції в Тегерані у 1943 році, а у 1945 році в Ялті, вирішили про долю Польщі: східні території Речі Посполитої припали СРСР, а Польща потрапила під радянську сферу впливу. Ще раз в результаті війни імперій Польща вийшла винищеною, а населення зменшилось на третину.

POLSKA POD DOMINACJĄ SOWIECKĄ

ПОЛЬЩА ПІД РАДЯНСЬКОЮ ДОМІНАЦІЄЮ

С hociaż wojna skończyła się zwycięstwem koalicji antyhitlerowskiej, jednak Polska tylko formalnie należała do obozu zwycięzców. Stało się tak za przyczyną Związku Sowieckiego, który w 1945 r. pozbawił Polskę suwerenności na ponad 40 dalszych lat. Wysilek, zaangażowanie, ofiary i niezłomna wola wybicia się na niepodległość sprawiły, że katastrofa wrześniowa została po latach przekuta w zwycięstwo. W niecałe pół wieku potem stworzony przez Sowietów reżim i państwo wasalne odeszły do historii.

Związek Sowiecki od 1945 r. aż do lat 80 XX w. kontrolował podporządkowaną sobie Polskę, nazwaną z czasem Polską Rzeczpospolitą Ludową, zarządzaną przez marionetkowe ekipy podległe komunistycznemu imperium, powszechnie stosujące metody terroru politycznego. W całym kraju rozlała się niewyobrażalna fala bezprawia. Zlikwidowano cywilne i wojskowe agendy konspiracyjnego państwa, aresztując, wywożąc w głąb ZSRR lub mordując jego urzędników i żołnierzy. Aresztowano przedstawicieli przedwojennych i konspiracyjnych elit politycznych oraz inteligencji. Jednak opór społeczeństwa polskiego wobec władzy komunistycznej był duży. Konspiracja i walka zbrojna przeciwko komunistycznemu zniewoleniu trwały do końca lat 40., a w niektórych regionach nawet do połowy lat 50. Cmentarze i więzienia zappełniły się politykami różnych opcji, przedwojennymi urzędnikami, oficerami, parlamentarzystami, harcerzami, działaczami i żołnierzami Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”, Narodowego Zjednoczenia Wojskowego,

Р адянський Союз від 1945 року до кінця 1980-их рр. контролював підпорядковану собі Польщу, названу пізніше Польською Народною Республікою, якою керували маріонеткові групи осіб підпорядковані комуністичній імперії, використовуючи при цьому методи політичного терору. Однак опір польського суспільства до комуністичної влади був значним. Конспіраційна та збройна боротьба проти комуністичного поневолення тривала до кінця 1940-их років, а в деяких регіонах навіть до середини 1950-их років. Після поразки, яку понесла антикомуністична конспірація, опір польського суспільства до нової влади тривав надалі, а комуністична влада прагнула нав'язати атеїстичну, антирелігійну та антикостельну ідеологію усьому суспільству.

Narodowych Sił Zbrojnych, Ruchu Oporu Armii Krajowej i setek innych konspiracyjnych organizacji. Wprowadzenie i utrzymanie w Polsce komunistycznego reżimu skutkowało trwałym wyniszczeniem najbardziej wartościowych osób i grup społecznych. Konsekwencje tej zagłady elit do dziś są dotkliwie odczuwalne.

Pomimo klęski poniesionej przez antykomunistyczną konspirację niepodległościową, opór społeczeństwa polskiego wobec nowej władzy trwał nadal, choć z uwagi na militarną przewagę ZSRR i formacji podległych rodzimym komunistom zmieniał swoje formy, a walkę zbrojną jako bezcelową zastępował innymi środkami. Ofiara „wyklętych” była zacinem, który w dużej mierze umożliwił odzyskanie przez Polskę niepodległości.

Silna więź społeczeństwa polskiego z Kościołem katolickim sprawiła, że komuniści rozpoczęli walkę z religią i Kościołem katolickim. Powołano do życia Urząd ds. Wyznań, którego celem była walka z Kościołem metodami administracyjnymi, przy ścisłej współpracy z Urzędem Bezpieczeństwa, którego główną metodą działania był terror. W latach 1945-1953 zostało aresztowanych i skazanych w PRL 293 księży. Na początku lat 50. rozpoczęły się pokazowe procesy biskupów i księży. Odbływały się one według wzorów sowieckich, nieznanych jeszcze w Polsce. Najgłośniejszy stał się proces ordynariusza kieleckiego ks. bp. Czesława Kaczmarka. Do 1953 r. usunięto 9 biskupów z ich diecezji, a niektórych aresztowano. Kulminacyjnym punktem walki z Kościołem było aresztowanie i uwięzienie na trzy lata Prymasa Polski ks. Stefana Wyszyńskiego.

Usunięto ze szkół nauczanie religii, wyrzucono zakonnice ze szpitali i domów opieki oraz kapłanów z więzień i ze szpitali. Zamknięte zostały wydawnictwa kościelne, zlikwidowano wiele tytułów prasy katolickiej i drastycznie ograniczono nakłady tej nielicznej, która pozostała. Nie udzielano, poza wyjątkami, pozwoleń na budowę nowych kościołów, a były one szczególnie potrzebne w szybko rosnących miastach. Życie religijne miało się ograniczać do murów kościoła. Władza komunistyczna dążyła do narzucenia ateistycznej, antyreligijnej i antykościelnej ideologii całemu społeczeństwu.

W czerwcu 1956 r. doszło do pierwszego w PRL strajku generalnego. Demonstracje i zamieszki rozpoczęły się w Poznaniu 28 czerwca, pacyfikacja uczestników przeciągnęła się do następnego dnia. W efekcie tychże wydarzeń zginęło ok. 70 osób, wiele zostało rannych, ok. 700 demonstrantów aresztowano. Wydarzenia te przeszły do historii polski jako bunt przeciwko narzuconemu systemowi politycznemu i przyczyniły się do przełomu politycznego, znanego jako „polski październik 1956 r.” Wprowadzono istotne zmiany w polskiej polityce wewnętrznej, czego następstwem stała się stopniowo następująca liberalizacja systemu. Zaniechano kolektywizacji rolnictwa i zaczęto masowo

В червні 1956 року дійшло до першого загальнонаціонального страйку в ПНР. Ця подія перейшла в історію як бунт проти політичної системи та привела до політичного перелому, відомого як «польський жовтень 1956 року». Наступний суспільний зрив відбувся з нагоди святкування тисячоліття від хрещення Польщі в 1966 році, а ще з більшим масштабом у березні 1968 р., що закінчився жорстокою пацифікацією студентської демонстрації та еміграцією кільканадцяти тисяч громадян ПНР. У грудні 1970 року на узбережжі в Гданську, Гдині, Щеціні та між іншим в Бялостоку, Кракові, Вальбжиху дійшло до наступних страйків, демонстрацій і вуличних сутичок.

rehabilitować ofiary politycznych prześladowań, wypuszczając ich kolejno z więzień i obozów pracy.

Jednak od końca lat pięćdziesiątych znów pogarszały się nastroje społeczne. Pierwszy społeczny zryw miał miejsce przy okazji obchodów tysiąclecia chrztu Polski w 1966 r., a w jeszcze większej skali w marcu 1968 r., który skończył się brutalną pacyfikacją demonstracji studentów oraz emigracją kilkunastu tysięcy obywateli PRL. Schyłek lat sześćdziesiątych to najgorszy po czasach stalinowskich okres w historii Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. To okres stagnacji gospodarczej i wszechogarniającej biedy.

W grudniu 1970 r. na Pomorzu, w Gdańsku oraz m.in. w Białymstoku, Krakowie, Wałbrzychu doszło do strajków, demonstracji i starć ulicznych. Bezpośrednią przyczyną rewolty grudniowej była podwyżka cen artykułów pierwszej potrzeby, głównie żywności. Decyzja o wysokim wzroście cen była ciosem dla bardzo zubożałego społeczeństwa. W protestach przeciwko podwyżkom oraz w ulicznych starciach wzięło udział – w sposób mniej lub bardziej aktywny – łącznie kilkadziesiąt tysięcy ludzi. Walki nierzadko przybierały bardzo gwałtowny charakter. Do spacyfikowania protestów władze użyły łącznie ok. 61 tys. żołnierzy, czołgów i transporterów opancerzonych oraz 9 tys. milicjantów, funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa. Według oficjalnych danych z 18 stycznia 1971, podczas wydarzeń grudniowych 44 osoby zostały zabite lub zmarły w wyniku obrażeń, liczba rannych zaś wyniosła 1164 osoby, a aresztowanych – ponad trzy tysiące. W marcu 1971 r. podjęto decyzje o przywróceniu cen sprzed grudnia 1970. Jednak pamięć historyczna związana z tzw. Grudniem '70 w późniejszych latach stanowiła zagrożenie dla władz komunistycznych i kojarzyła się z otwartym buntem przeciw komunizmowi.

W 1980 roku przez Polskę przetoczyła się kolejna, szczególnie silna fala strajków, po której powstała niezależna organizacja związkowa - Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”, na której czele stanął robotnik stoczni z Gdańska, Lech Wałęsa. Nie bez znaczenia dla atmosfery zmian i wolności oraz wzrostu odwagi reprezentacji pracowniczych były wydarzenia w Kościele katolickim. W 1978 r. krakowski kardynał Karol Wojtyła został wybrany papieżem i jako Jan Paweł II odbył w 1979 r. pielgrzymkę do kraju. Dla milionów Polaków Jan Paweł II był najbardziej oczekiwanym gościem, dla władz PRL był nie lada kłopotem. Papież przyjechał do Polski Ludowej trzykrotnie - w 1979, 1983 i 1987 r. Miliony ludzi, uczestniczących w spotkaniach z Papieżem, doświadczyły nie tylko odnowy religijnej, ale również wzmocniły swoje poczucie tożsamości obywatelskiej. Ludzie poczuli się społeczną siłą.

„Solidarność” szybko stała się szerokim ruchem społecznym obejmującym ponad 9 milionów członków. Była zjawiskiem

Особливо велика хвиля страйків прокотилася через Польщу у 1980 році, після якої повстала незалежна професійна організація - НСПС «Солідарність», яку очолив робітник з Гданська - Лех Валенса. Не без значення для атмосфери змін, свободи та підсилення відваги робітничих представництв стали події в католицькій церкві. У 1978 році краківський кардинал Кароль Войтила був обраний Папою та будучи Іваном Павлом II відбув у 1979 році паломницьку подорож до країни. Для мільйонів поляків Іван Павло II був найбільш очікуваним гостем, для влади ПНР був неабияким клопотом. Папа приїхав до Польщі Народної тричі – в 1979, 1983 і 1987 р. Мільйони людей, які брали участь у зустрічі з Папою, пережили не тільки релігійне відновлення, але передусім зміцнили почуття національної свідомості. Люди відчували, що становлять громадську силу.

niebываłym w całym sowieckim bloku i w gruncie rzeczy czymś nie do pogodzenia z dotychczasowym systemem politycznym. Mimo, że na ogół nie miała rewolucyjnych, politycznych celów, a deklarowała tylko potrzebę „racjonalizacji systemu socjalistycznego”, cieszyła się szerokim poparciem środowisk politycznych i związkowych na Zachodzie. Równocześnie stała się inspiracją dla środowisk niezależnych w bloku komunistycznym.

W obliczu kryzysu gospodarczego i wzrastającej roli „Solidarności”, komuniści rządzący Polską zdecydowali się na rozwiązanie siłowe - 13 XII 1981 r. wprowadzony został w PRL stan wojenny, kilka tysięcy działaczy opozycyjnych internowano, strajki rozbijano przy pomocy wojska. Wielu działaczy opozycji i podziemnego ruchu związkowego skazano na karę więzienia, innych zmuszono do emigracji. Stan wojenny miał zniszczyć „Solidarność”, wymazać ją z pamięci polskiego społeczeństwa, nie rozwiązał jednak polskich problemów.

W latach 1981-1989 przez „nieznanych sprawców” zamordowane zostały 93 osoby należące do „Solidarności”, w tym 4 księży. Należą oni do grupy ponad 40 jej kapelanów, którzy wnieśli nieoceniony wkład w rozkwit tego niezwykłego fenomenu społecznego i narodowego. Najbardziej znana jest męczeńska śmierć ks. Jerzego Popiełuszki, zamordowanego w listopadzie 1984 r.

Gospodarka nadal nie mogła wyjść z kryzysu, opór społeczny przeciw władzy nie malał. Podsycały go kolejne pielgrzymki papieża Jana Pawła II do ojczyzny i przyznanie w 1983 r. przewodniczącemu „Solidarności” Lechowi Wałęsie Pokojowej Nagrody Nobla. Wielu ludzi zostało zastraszonych, a organizacje związkowe „Solidarności” znacznie osłabione. Jednakże działały one dalej nielegalnie, a szczególnym przejawem tej działalności było kilkaset wydawanych systematycznie periodyków i biuletynów. Działalność ta była w szerokim zakresie wspierana przez Kościół, który zachował silną pozycję społeczną.

Czas lat osiemdziesiątych to przejmowanie majątku państwa przez nomenklaturę komunistyczną i przygotowanie do oddania władzy opozycji (przy zabezpieczeniu swoich interesów i wpływów).

W obliczu wielkiego kryzysu, w 1988 r. rozpoczęły się rozmowy przedstawicieli komunistycznej władzy z opozycją. Zimą 1989 r. w wyniku obrad tzw. „Okrągłego Stołu” podpisano porozumienie przewidujące m.in. przeprowadzenie częściowo wolnych wyborów do Sejmu (opozycji przypaść miało 35% miejsc) i w pełni wolnych wyborów do Senatu.

«Солидарність» швидко стала масовим громадянським рухом об'єднуючи понад 9 мільйонів членів. Вона була неабияким явищем в усьому радянському блоці та насправді чимось несумісним з існуючою політичною системою. Комуністи, які правили Польщею вирішили однак застосувати силу та 13.12.1981 р. ввели воєнний стан, який мав знищити «Солидарність» і вимазати її з пам'яті польського суспільства. Воєнний стан не вирішив однак польських проблем. В умовах великої кризи започатковано переговори представників комуністичної влади з опозицією. Взимку 1989 року в результаті об'їзд так званого «Круглого столу» підписано порозуміння, яке передбачало частково вільні вибори до Сейму та повністю вільні вибори до Сенату.

RZECZPOSPOLITA POLSKA

РЕСПУБЛІКА ПОЛЬЩА

Wybory, które odbyły się 4 VI 1989 r. przyniosły zwycięstwo „Solidarności”. Oczywiście stało się, że PZPR nie jest w stanie sprawować władzy przy tak zdecydowanym oporze społeczeństwa. Parlament wybrał co prawda gen. Wojciecha Jaruzelskiego na prezydenta, jednak kandydat komunistycznej partii na premiera, gen. Czesław Kiszczak, nie uzyskał poparcia świeżo wybranego parlamentu. 24 VIII 1989 r. tekę Prezesa Rady Ministrów otrzymał kandydat „Solidarności”. Tadeusz Mazowiecki. 29 XII tego roku Sejm zmienił konstytucję i nazwę państwa. Polska Rzeczpospolita Ludowa przeszła do historii. Rozpoczął się okres Rzeczypospolitej Polskiej. Wydarzenia w Polsce

Вибори, які відбулись 4 VI 1989 принесли перемогу «Солидарності». 24 VIII 1989 року крісло Голови Ради Міністрів отримав кандидат «Солидарності», Тадеуш Мазовецький, а Сейм змінив Конституцію та назву держави. Польська Народна Республіка перейшла до історії. Розпочався період Республіки

rozpoczęły proces rozpadu całego bloku komunistycznego. Ład jałtański przestał istnieć.

W 1990 r. Polacy wybrali w wyborach bezpośrednich prezydenta, został nim Lech Wałęsa, zaś w 1991 r. odbyły się całkowicie demokratyczne wybory parlamentarne. Polska stała się krajem demokratycznym, a gospodarka socjalistyczna została zastąpiona przez mechanizmy rynkowe i poszanowanie własności prywatnej. Wykorzystując sprzyjającą koniunkturę międzynarodową, Polacy nie tylko zdołali pokojowo wyjść z sowieckiej strefy wpływów, (rozwiązanie Układu Warszawskiego w 1991 r., wycofanie wojsk sowieckich z Polski, ostatnia jednostka bojowa opuściła terytorium Polski 28 X 1992 r., ostatni żołnierze rosyjscy – 18 IX 1993 r.), ale ponadto związać się z krajami Zachodu węzłami polityczno-wojskowymi (członkostwo w pakcie NATO od 12 III 1999 r.) oraz gospodarczymi (członkostwo w Unii Europejskiej od 1 V 2004 r.). W 1997 r. uchwalono nową Konstytucję.

Podpisanie traktatów akcesyjnych z UE, otworzyło przed Polską szansę (poprzez korzystanie z wielomiliardowej pomocy unijnej) na dokonanie gospodarczego i cywilizacyjnego skoku, umożliwiającego nadrobienie wieloletnich, a nawet wielowiekowych zaległości w stosunku do najlepiej rozwiniętych krajów świata. Odrębną sprawą jest, na ile Polska potrafiła spżytkować okres wyjątkowej w swych dziejach koniunktury.

10 kwietnia 2010 r. pod Smoleńskiem w Rosji zginęło 96 osób - prezydent RP Lech Kaczyński z małżonką, ostatni prezydent RP na uchodźstwie Ryszard Kaczorowski, wicemarszałkowie Sejmu i Senatu, grupa parlamentarzystów, dowódcy wszystkich rodzajów Sił Zbrojnych RP, pracownicy Kancelarii Prezydenta, szefowie instytucji państwowych, duchowni, przedstawiciele ministerstw, organizacje kombatanckich i społecznych oraz osoby towarzyszące, stanowiące delegację polską na uroczystości związane z obchodami 70. rocznicy zbrodni katyńskiej. Była to druga pod względem liczby ofiar katastrofa w historii lotnictwa polskiego i największa pod względem liczby ofiar katastrofa w dziejach Sił Powietrznych RP.

Po ukazaniu się pierwszych wiadomości o katastrofie przed Pałacem Prezydenckim w Warszawie zgromadziły się tłumy ludzi. Składano kwiaty i wieńce, palono znicze, opuszczono do połowy flagę przed Pałacem Prezydenckim, odmawiano modlitwy; o godz. 18:00 w wielu miastach rozpoczęły się msze w intencji ofiar katastrofy. W dniach 10–18 kwietnia w Polsce obowiązywała żałoba narodowa; w jej czasie w przeszło 60 polskich miastach odbyły się marsze pamięci w hołdzie ofiarom katastrofy, niekiedy wiążące się z obchodami 70. rocznicy zbrodni katyńskiej. W pogrzebie Lecha Kaczyńskiego i jego małżonki Marii, który odbył się 18 kwietnia w Krakowie, uczestniczyło przeszło 150 tys. osób; uroczystość oglądało w telewizji ponad 13 milionów widzów. W wyniku wstrząsu jakim była dla Polaków katastrofa smoleńska, powstały nowe organizacje i inicjatywy społeczne.

Польща. Події в Польщі дали початок процесу розпаду усього комуністичного блоку. Ялтинський порядок перестав існувати.

У 1991 році поляки обрали в безпосередніх виборах президента, став ним Лех Валенса, та у 1991 році відбулись цілком демократичні парламентські вибори. Польща стала демократичною державою, а соціальна економіка була замінена на ринкові механізми та пошану до приватної власності. Використовуючи сприятливу міжнародну конюнктуру полякам вдалося не тільки мирно вийти із радянської сфери впливу, радянські війська були виведені, але також об'єднатись із країнами Заходу за допомогою членства в НАТО та в Європейському Союзі.

10 квітня 2010 в Смоленську в Росії загинуло 96 осіб - президент Лех Качинський з дружиною, останній президент Польщі у вигнанні - Ришард Качоровський та представники еліти Республіки Польщі, які входили у склад польської делегації, що вибула на церемонію пов'язану із святкуванням 70. річниці катинського злочину. Ця трагедія змінила обличчя сучасної Польщі.

PLYTA DVD

Z FILMEM O HISTORII POLSKI

**STOWARZYSZENIE
„WSPÓLNOTA POLSKA”**

ISBN 978-83-935454-5-2